

CAPUT III. *De cessatione legis.*§. I. *Praenotanda de iis, quae excusant ab obligatione legis.*

222. *Praenot. ad primam causam excusantem. Ignorantia* est carentia notitiae sive cognitionis alicujus rei. I. Alia est *negativa*, quae est carentia notitiae in subjecto ad sciendum non apto, vel simpliciter et ex natura sua ut in lapide, vel pro certo tempore et statu, ut in infante aut amente. Alia *privativa*, quae est carentia scientiae in subjecto ad sciendum apto pro certo tempore et statu, v. g. si homo adultus, et rationis compos nesciat, quae scire potest ac debet. Alia *positiva* sive *pravae dispositionis*, quae est carentia notitiae veritatis cum positivo errore contrario veritati, ut si nescias Christum esse Deum, putans purum esse hominem.

223. II. *Ignorantia* alia est *juris*, qua ignoratur lex aut consuetudo, ejusque obligatio, v. g. si quis nesciat, die Veneris prohibitam esse carnis comedionem. Alia *facti*, qua ignoratur factum aliquod, seu res particularis, ejusve conditio, ex qua actio moralis quoad suam bonitatem vel malitiam dependet, v. g. si nescias illum eibum, quem comedis, esse carnem, vel non cogites, esse diem Veneris. Hic *oblivio*, inadvertentia, inconsideratio etiam nomine *ignorantiae* comprehenduntur.

224. III. Dividitur *Ignorantia* in *antecedentem*, ita ut sit causa operis, quae si abesset, effectus non fieret, v. g. si amicum occidisti, ratus esse feram; quia, nisi ignorasses non occidisses. Et in *concomitantem tantum*, quae non est causa operis, cum qua tantum, non ex qua, vel propter quam fit effectus, ita ut ille poneretur, etiamsi haec ignorantia abesset; v. g. si occidas inimicum, putans esse feram; hunc, quem maxime occisum cupiebas, cum ignorantia, non propter eam occidisti, quia id ipsum fecisses, absente ignorantia. Signum primae ignorantiae est, quia facti te poenitet, postquam ignorantia remota fuit: indicium vero secundae est, quia postquam cognovisti, non doles, sed gaudes.

225. IV. Dividitur in *invincibilem*, quae etiam vocatur *antecedens*, *probabilis*, *justa et inculpabilis*, quae vinci aut tolli non potuit, adhibita morali diligentia, quia vel nunquam in mentem venit dubitare de opposito, vel etsi in mentem venerit, morali tamen diligentia veritatis cognitio acquiri non potuit. Haec nec directe, nec indirecte est voluntaria, quia omnem actum voluntatis antecedit. Et in *vincibilem*, quae etiam dicitur *consequens*, *improbabilis*, et *injusta ac culpabilis*, quae morali diligentia adhibita superari, et opposita scientia acquiri potuit ac debuit. Sporer tria requirit ad tales ignorantiam. 1. Ut sit de re, cuius notitia a tali persona in his circumstantiis haberi potuit. 2. Ut venerit in mentem cogitare vel dubitare de tali re. 3. Ut ignorans teneatur scire illam (rem) spectantem ad suum statum vel officium, vel ad evitandum peccatum; alias culpabilis non erit.

226. V. *Vincibilis* iterum alia est *affectata* sive directe voluntaria, dum quis studio vult ignorare, et ideo non inquirere in veritatem, sive obtaedium discendi, sive ut liberius peccet, aut legis ignorantia transgressionem palliare possit. Alia *non affectata* et indirecte voluntaria, qua quis non quidem vult ignorantiam in se, sed solum non vult adhibere diligentiam inquirendi et cognoscendi veritatem, sive obligationem; hinc indirecte censemur velle ignorantiam. Si nulla prorsus cura adhibita sit, dicitur ignorantia *lata*, *crassa*, vel *supina*, qualis plerumque esse solet de iis rebus, quae communiter ab ejusdem status vel conditionis hominibus cognosci solent ac debent. Si aliqua, non tamen sufficiens diligentia adhibita

sit, dicitur *levis* et non *crassa ignorantia*. Vide Laymann L. 1. t. 2. c. 4. a n. 1. usque ad 6., Sporer t. 1. proem. c. 2. a n. 30. usque ad 43.

227. *Praenot. ad 2. causam excus.* *Metus* est trepidatio mentis ob instans vel futurum malum; ideoque ex metu agere, est facere aliquid mali declinandi causa, ita ut alias id non fieret. 1. *Metus* aliud est *ab intrinseco*, quando aliquis ad avertendum malum sive ex causis naturalibus, sive ex alio quocumque infortunio exortum ultiro quid agit, quod alioquin non faceret, v. g. si metu naufragii merces e navi projicias, vel peregrinationem voveas. Alius *ab extrinseco*, qui ab alio agente libero directe incutitur ad aliquid agendum, quod alter alias nollet.

2. Hic potest esse *justus*, incusus scilicet ab eo, qui ex officio, et jure potest ac debet compellere ad aliquid agendum; v. g. si Superior Ecclesiasticus intentata excommunicatione illum compellat ad contrahendum matrimonium, qui post contracta sponsalia sine justa causa vult resilire: vel *injustus*, scilicet incusus ab eo, qui nullum habet jus inentiendi; ut si latro mortem intentet, nisi pecuniam des.

3. Alius est *gravis*, *probabilis*, *simpliciter justus*, et *cadens in constantem virum*, quo tale malum timetur, quod etiam viro forti et constanti merito sit formidabile; ut est metus mortis, mutilationis, cruciatus atrocis, servitutis, exilii, carceris diurni, gravis infamiae, violenti stupri, amissionis omnium bonorum aut magnae partis, injustae excommunicationis etc. Si talia vel propriae personae, vel alteri sibi valde conjunctae, v. g. parenti, uxori, liberis etc. inferenda sint. Monet hic Laymann l. c. c. 6. n. 4., et Sporer l. c. n. 47., ut metus sit justus, necesse est ut sit majoris mali, quam sit illud, quod metus causa suscipitur. Hinc *quaelibet mala potius tolerare vir fortis debet, quam in peccatum consentire*; minimum enim peccatum omnibus aliis malis majus est, teste S. Aug. L. 1. de civit. Dei c. 18. *Metus levis, injustus, improbabilis*, et *non cadens in constantem virum* est, qui ob leviora mala oritur. De his judicandum est prudentis iudicio, consideratis circumstantiis praesertim personae tum patientis, tum inquietantis metum, item sexus, aetatis etc.; minor enim metus requiritur in foemina, quam in viro; in juvenili, quam in adulta aetate.

§. II. *Principia generalia de causis per accidens excusantibus ab obligatione legis.*

228. Princip. I. *Ignorantia invincibilis, antecedens et concomitans tam juris, quam facti, excusat a culpa; vincibilis vero non excusat.* S. Th. 1. 2. q. 76. a. 3. in corp., Laym., Sporer l. c. et commun. Ratio primi est: quia, ubi non est voluntarium, ibi nulla est culpa; atqui ubi ignorantia est invincibilis, ibi non est voluntarium: hoc enim necessario requirit cognitionem: ergo. Major certa est ex propos. Baji 46. a Pio V. Greg. XIII. et Urbano VIII. damnata, quae ita sonat: *Ad rationem et definitiōnem peccati non pertinet ratio voluntarii.* Ratio secundi est: quia vincibilis ignorantia indirecte voluntaria est, hoc ipso, quod studium cognoscendi obligationem voluntarie fuerit neglectum; hac enim ignorantia laborans obligationem non cognoscit ex propria culpa; ergo transgressio merito imputatur ad culpam. Vide dicta n. 11., et propositionem secundam ab Alex. VIII. damnatam. Confirmatur utraque regula ex S. Aug. qui L. de natura et grat. C. 67. ait: *Non tibi reputatur ad culpam, quod invitus ignoras, sed quando negligis quaerere, quod ignoras.* Regula illa 13. in 6.: *Ignorantia facti, non juris excusat, juxta Laym. L. 1. t. 4. c. 20. n. 7.*, et alios, intelligenda est pro foro externo, in quo ignorantia juris communis non praesumitur, sed probari debet. Porro licet ignorantia vin-

cibilis non excusat a peccato, facit tamen culpam leviorem, nisi sit affectata ignorantia, quia vincibilis ignorantia tunc saltem minuit voluntarium; si autem sit affectata, saepius auget illud, quia ex magna inclinatione ad male agendum negligitur cognitio obligationis; hinc tales impii dicunt: *Recede a nobis, et scientiam viarum tuarum nolumus.* Job. 21.

229. *Inferes* I. Qui omittit Sacrum, invincibiliter ignorans esse diem festum, non peccat. II. Qui in aliqua re tantum advertit malitiam unius generis, illam solam contrahit, v. g. si quis cognoscet foeminam, invincibiliter ignorans esse consanguineam, is fornicationem tantum committit, non incestum. *Busemb.* de pracept. c. 4. dub. 1. cum *Laym.*, *Bonac.* et aliis. Vide casus de *Consc.* dub. t. 1. c. 2.

230. III. Quoad universalissima principia et conclusiones inde clare et immediate deductas in materia juris naturalis non potest dari ignorantia invincibilis saltem ad longum tempus, quia talia principia, v. g. *Declina a malo, et fac bonum: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris: Cuique tribuendum est suum etc.*, cuilibet ratione utenti facile ipso lumine naturae innescunt. Ea vero, quae secundaria tantum sunt praecepta et per difficiles discursus ex his principiis deducuntur, v. g.: *An census germanicus sit licitus: an liceat occidere injustum invasorem pudicitiae, vel bonorum temporalium etc.*, etiam a doctis ignorari possunt. *S. Thom.* 1. 2. q. 94. a. 6. in corp., *Pontas V. Ignorantia*, casu 2., *La Croix* L. 1. a n. 727. ad 737. ubi solvuntur argumenta Rigoristarum, *Girken et Sinnichii*. Romae anno 1685. die 8. Augusti confixa est sequens propositio: *Nullam admittimus ignorantiam invincibilem juris naturae in ullo homine, dum hic et nunc contra jus naturae agit.* *La Croix* ibid. n. 726.

231. IV. Ignorantia invincibilis et juris statuentis poenam, et facti, sicut a culpa, ita etiam a poena excusat. *Sporer* l. c. n. 38., *Laymann* l. c. c. 20. n. 1. cum comm.; quia poena decernitur propter culpam; ergo cessante culpa tanquam causa, cessat etiam effectus sive reatus poenae. *Confirm.* ex c. 2. de *Constitut.*: *Rem quae culpa caret, in damnum vocari non convenit.* Sic qui percussit Clericum invincibiliter ignorans, eam percussionem ab Ecclesia esse prohibitam sub poena excommunicationis, vel ignorans illum esse Clericum, non incurrit excommunicationem. *Sporer* l. c. ibid. addit, quod etiam vincibilis ignorantia (modo non sit affectata, haec enim aequipollit scientiae) tollat poenam latae sententiae, ferendae vero minuat, sicut minuit culpam, ita ut judex in tali casu vel veniam delicti dare, vel mitiorem poenam imponere debeat. *Suar.* L. 5. de LL. c. 12. n. 16.

232. V. Qui scit legem latam, sive factum aliquod esse prohibitum, ignorat autem annexam esse poenam, non solum culpe, sed etiam poenae reus est ordinarie; praesertim si legislator ad incurrendam poenam non requirat contumaciam, dolum aut temeritatem, sed solam scientiam legis. *Suar.* l. c. n. 11., *Laym.* l. c. n. 6., *Sporer* l. c. n. 39. contra *Navarr.*, *Menochium* et alios. *Ratio* est: quia omnibus notum est, transgressorum justae legis juste puniri poena aliqua, sive ordinaria statuta a lege, seu arbitraria judicis; ergo transgressor eo ipso censetur consentire in poenam. Sic qui scit praeceptum ecclesiasticum de Communione Paschali, etsi ignoret poenas annexas, iis tamen punitur transgressor.

233. *Excipe* 1. Nisi poena sit admodum gravis, exorbitans et insolita, v. g. si peregrinus transeat per regionem, in qua sub poena capitis prohibita est venatio ferarum, non videtur afficiendus tanta poena, si legem violet, quam quidem scit, ignorat autem inculpate poenam.

234. *Excipe* 2. Censuram ecclesiasticam, quam nemo incurrit ob de-

lictum, cui ignorat annexam ejusmodi poenam, nisi ignorantia crassa vel affectata sit; quia ad incurrendam censuram plerumque requiritur contumacia. Dixi *plerumque*: censet enim *Sporer* l. c. cum *Laymann* contra *Sanchez*, adhuc incurri irregularitatem non tantum ex defectu (de quo nemo dubitat) sed etiam ex delicto homicidii voluntarii, quia non imponitur ob contumaciam, sed turpitudinem culpe, qua homicida inhabilis redditur ad sacrum altaris ministerium. *Plura de censuris et cas. reserv.*

235. *Principium* II. *Metus quicunque (nisi omnino perturbet rationem) non excusat a culpa, eam tamen minuit.* *Ratio* est: quia metus non tollit voluntarium, sed tantum minuit: ergo quod fit ex metu, absolute ac simpliciter voluntarie et libere fit, consequenter non caret culpa, quae tamen minuitur, quia admixtum est involuntarium secundum quid, et conditionate, quia si metus, vel hae circumstantiae abessent, hoc vel illud non fieret. *Laym.* L. 1. t. 2. c. 6. n. 7. cum *S. Thom.* et comm.

236. *Adde* I. Nullus omnino metus etiam mortis excusat in lege naturali quoad illas actiones, quae sunt absolute intrinsece malae, ita ut nulla ratione coherestari valeant: uti sunt mendacium, odium Dei, abnegatio fidei, blasphemia, fornicatio, occisio directa innocentis; in his si adsit advertentia sufficiens, etiam metus non facit, ut ex mortali peccato fiat tantum leve. (*Sporer* l. c. n. 52. cum *Tambur.*): haec enim prohibentur absolute sine dispensatione, et malitia intrinseca ab eis inseparabilis est, quamdiu non mutatur objectum. Metus autem gravis mali excusat in lege naturali quoad illos actus, qui aliqua ratione coherestari et in aliquo casu permitti possunt; sic licitum est occidere injustum vitae aggressorem, retinere ea, quae restitui non possunt sine periculo vitae: haec enim fiunt contra praecepta positiva, v. g. charitatem proximi, quae non obligant semper pro semper, et actus hujusmodi, propter aliud majus malum et propter aliud praeceptum, quo jubemur vitam propriam defendere, fiunt liciti. Idem dicendum, si a Deo per supremum dominium in res creatas mutetur materia praecepti naturalis.

237. II. Gravis metus non excusat ab observatione legis divinae, quae principaliter respicit bonum commune Ecclesiae, qualia sunt praecepta de administratione Sacramentorum in debita materia et forma, sigillo confessionis etc., quia nullum malum timeri potest gravius illo, quod ex harum legum violatione sequeretur. Econtra gravis metus excusat in transgressione legis divinae positivae praecipientis aut prohibentis aliquid in bonum privatum operantis, qualis censetur esse lex de materiali integritate confessionis, de observatione votorum etc. *Ratio* est, quia dum aliunde majus malum non sequitur, aut in alios non redundat, Deus benignissimus cum gravi damno operantis talis praecepti observationem in his vel illis circumstantiis non urgere praesumit.

238. III. Metus gravis mortis aut alterius gravis mali, per se loquendo, excusat a peccato in transgressione legum humanarum: quia legislator prudenter non censetur cum tanto rigore obligare. Dixi, *per se loquendo*: nullus enim metus excusat, si cum transgressione legis humanae conjuncta sit gravis injuria Dei, contemptus Religionis aut grave damnum Reipublicae, quia bonum commune Reipublicae aut Religionis praevalit privato; ergo in tali casu, ut ait *Suarez*, lex naturalis obligat ad observationem legis humanae etiam cum periculo vitae. Ideo non licet comedere carnes die jejuniu, ut videaris esse Lutheranus: militi non licet deserere stationem suam ob metum mortis: idem tenetur cum periculo vitae hostem aggredi, concendere muros ob bonum exercitus et patriae. *Sporer* l. c. n. 52. cum communi.

239. IV. *Violentia vel coactio* (quae est vis ab extrinseco illata membris exterioribus, non tantum inferens metum alicujus mali, sed cogens ad aliquid agendum, vel patiendum contra naturalem, vel elicitam inclinationem ejus, qui vim patitur) tollit omnem culpam et poenam. *Ratio* est: quia, quod fit voluntate repugnante, in id voluntas non consentit; ergo nec peccat. Hinc *Gratianus causa* 32. q. 5. ait *violentia stupri animum nequaquam violari: corpori vis infertur, non animo*. Juvat hic meminiisse eorum, quae traduntur in Ethica et Theol. Schol. de act. hum., quod voluntas quoad actus elicitos, quales sunt velle, nolle, amare, odisse etc. non possit pati violentiam, sed tantum quoad actus imperatos.

240. Princip. III. *Impotentia implendi legem, tum physica, tum moralis, excusat ab obligatione legis;* ad impossibile enim nemo tenetur. *Physica* *impotentia* est, quando quis opus praeceptum nullo modo exequi potest. Sic coecus non potest legere horas can. *Moralis* est, quando quis absolute quidem potest exequi opus praeceptum, non tamen sine gravi incommmodo; ut ait *Babenst.* t. 3. d. 3. art. 3. num. 1. Sic etsi febricitans absolute possit audire Sacrum, quia tamen sine evidenti incommodo valedicunt templum adire non potest, ob moralem impotentiam ab audiendo Sacro excusatur. Haec impotentia prudenti judicio aestimanda est ex conditione et infirmitate personae, item ex gravi periculo proprii vel alieni damni, infamiae, morbi etc.

241. *Porro hic observandum.* I. Si praeceptum sit de re divisibili, quae commode potest ac solet dividi, tunc qui non potest servare totum, tenetur ad partem, quam potest implere, si haec sit notabilis; quia aliquo modo in ea adhuc salvatur ratio legis; ergo ad illam implendam censetur legislator in tali casu obligare: secus, si non sit notabilis, sed modica. Sic qui non potest recitare matutinum et laudes, potest autem reliquias horas, tenetur reliquias recitare, ut patet ex propos. 54. damn. ab *Innoc. XI.* Item qui tempore quadragesimae non potest jejunare hac septimana, potest autem reliquis diebus, tenetur tunc jejunare; quia in qualibet hora can. ac quolibet die jejunii subsistit ratio praecepti, et quaelibet hora ac dies est quid divisible et independens ab aliis.

242. *Neque dicas:* Pars major trahit ad se minorem: haec enim regula intelligitur de majori parte personarum in aliquid communi consensu conspirantium; ut patet ex c. 1. de his, quae fiunt a majori parte Capituli; non vero de majori parte objectorum et dividuae materiae alicujus obligationis, ut patet in materia justitiae; qui enim debet centum, et non potest nisi triginta solvere, non excusatur ab hac solutione, etsi non possit majorem partem debiti solvere. *Ilsung.* t. 5. d. 1. q. 1. a. 6. n. 41. Hic potius locum habet illud commune: *Qui non potest solvere totum quod debet, solvat quod potest.* Notat tamen *Babenst.* l. c. n. 12. cum *Laymann*, quod pars debeat esse certa; nam si certo scias, te non posse jejunare per majorem partem Quadragesimae, vel non posse recitare majorem partem Breviarii, dubites autem an per aliquos dies jejunare, aut alias horas recitare possis, ab observatione horum praeceptorum penitus excusaris, quia propter tale dubium non potest dividi obligatio, quin amplia via perplexitatibus et scrupulis pandatur.

243. II. Quod si lex sit circa rem indivisibilem, quae regulariter non potest aut non solet dividi, tunc qui non potest servare totum, etiam non obligatur ad partem; quia in hac non salvatur ratio legis: ergo nec censetur legislator ad eam obligare. Quando autem in parte salvetur ratio legis, colligi debet: 1. ex illius materia, fine et ratione: 2. ex intentione legislatoris: 3. ex communi usu et iudicio prudentum.

244. III. Qui in re praecepta non potest servare id, quod est accidentale, tenetur adhuc servare principale, si possit; quia principale non trahitur ab accessorio, v. g. qui die dominica post Offertorium venit ad Missam in suo loco unicum, tenetur reliquias partes Missae audire; quae enim a consecratione usque ad Sacerdotis communionem peraguntur, substantialiter ad Missae sacrificium pertinent, et licet hoc praeceptum quoad substantialia sit individuum, quoad accidentalia tamen est dividuum. Qui autem praevidebat, quod post Praefationem debeat discedere et negligere partes principales Missae, non peccat, etsi totam Missam intermittat; quia destructo principali destruitur etiam accessoriis. Pariter qui ob gravem causam in die jejunii cogitur anticipare prandium, debet nihilominus servare jejunium, si possit, quia determinatio temporis, quo unica refectio sumenda est circa meridiem, videtur tantum esse accidentale requisitum ad formam jejunii. *Laymann* l. c. n. 5. cum *Suar.*, *Babenst.* l. c. n. 5.

245. Princip. IV. *Lex directe cessat obligare universaliter respectu omnium:* Primo. *Quando ipsa mutatur vel tollitur per abrogationem, derogationem, aut per irritationem.* *Abrogatio* legis fit, quando lex totaliter justa de causa a legislatore, vel ejus successore cassatur. Juxta *P. Elbel Confess.* 15. num. 412. et comm. valida quidem est abrogatio legis sine justa causa, non tamen licita, ita ut abrogans peccet pro ratione materiae vel damni bono communis inde illati. *Derogatio* fit, quando legislator unum vel alterum articulum legis mutat, aut a generali constitutione certos causas excipit. Sic innuitur *l. derogatur. ff. de verb. signif. Derogatur legi, cum pars detrahitur: abrogatur legi, cum prorsus tollitur. Irritatio* legis fit, quando lex ab inferiori magistratu constituta, auctoritate Superioris rescinditur, seu irrita declaratur. *Reiffenst.* in Theol. Mor. T. 2. de LL. dist. 4. num. 27. Denique lex nova generaliter lata tollit priorem contrarium, etiamsi de ipsa non faciat mentionem. Ita c. 1. de *Constit.* in 6. Ubi excipiuntur specialium locorum consuetudines et statuta, nisi legislator exprimat, velle se iis derogare quod fit sequenti vel simili formula: *Nulla obstante consuetudine contraria: Non obstantibus quibuscumque constitutionibus locorum etc.* Excipiuntur etiam leges priores speciales: sic leges generales de testamentis non comprehendunt testamenta ad pias causas, militum, et alia privilegiata.

246. Secundo. *Cessat lex cessante ejus causa motiva sive finali adaequata, et respectu totius communitatis; cessante enim causa cessat effectus c. cum cessante. de appellat.* Quando autem lex lata est ob plures causas, et una tantum earum cessat, vel quando causa cessat respectu particularis personae, non vero totius communitatis, tunc manet obligatio legis ipso, quod maneat ejus finis et utilitas. Vide dicta num. 195: Sic in casu, quo Princeps prohibet venationem ob frequentia homicidia, et neglectum curae domesticae et officiorum, etsi respectu Titii cesseret causa homicidii, manet tamen obligatio respectu Titii, manente neglectu curae domesticae et officiorum.

247. Tertio. *Lex humana potest etiam tolli per consuetudinem rationabilem et legitime introductam.* Ita *Commun.* ex c. ult. de *Consuet.* Dixi 1. *Lex humana:* contra legem enim divinam et naturalem nulla currit consuetudo, quae potius est corruptela; ut habetur in c. cit. Dixi 2. *rationabilem:* nam irrationalis juxta *Laym.* L. 1. t. 4. c. 24. num. 4. et *Reiffenst.* loc. cit. num. 38. censetur consuetudo, quae vel juri naturali aut divino adversatur, aut jure Canonico reprobatur, quae est contra libertatem ecclesiasticam, ut ait *Suarez*, item quae peccandi occasionem praebet, vel

alia ratione communi utilitati perniciosa est. Dixi 3. *legitime introductam*; haec enim tantum obtinet vim legis. Quanto autem tempore opus sit ad legitime praescribendum contra legem, juxta *Suar.* L. 7. de LL. c. 8. num. 13. certo definiri non potest generaliter pro diversis effectibus et circumstantiis: ibidem addit, ad minimum requiri decennium contra legem civilem, e quod ad talem praescriptionem juxta l. 1. c. quae sit longa consuet. requiratur longum tempus, tale autem censetur decennium, l. super longi C. de praescript. Juxta *Laym.* L. 1. t. 4. c. 3. n. 4. contra legem ecclesiasticam nondum receptam, legislatore ignorante, ad tempus praescriptionis requiritur decennium, contra receptam spatium 40. annorum: *Reiffenst.* vero l. c. n. 42. cum *Lessio*, *Pyrrhing.* et aliis ait, generaliter sufficere decennium. Vide *Jus canon.*

248. Princip. V. *Cessat etiam legis obligatio per legitimam dispensationem.* Haec enim est legis relaxatio publica auctoritate facta, sive exemptione a legis obligatione in aliquo casu particulari, ubi lex alioquin obligaret: ergo si haec legitime et ex justa causa fiat, deobligat. De speciali dispensatione circa votum, matrimonium, et censuras suo loco agemus. Hic generaliter.

249. *Adverte primo.* Dispensatio alia est expressa, quae verbis aut aliis signis fit, quibus manifeste constat de voluntate dispensantis. Alia tacita, quae ex aliquo facto aut actione Superioris prudenter colligitur, v. g. si Episcopus sciat aliquem esse irregularem, et nihilominus vel ipse eundem ordinet aut dimissoriales illi concedat ad Ordines suscipiendos, aut approbet, vel parochiam conferat. *Suarez* L. 6. de LL. c. 13. num. 21., *Palao* d. 6. punct. 12. n. 3. *Ratio* est: tum quia juxta reg. 43. in 6.; *Qui tacet, consentire videtur*, praecipue si ex officio loqui videatur, tum quia Superiori ex officio incumbit, impedire transgressionem legis, si facile possit: atque non potest, si taceat, aliter impedire nisi dispensando; ergo ne superior et subditus delinquere debeant censeri, judicandus est dispensare. Bene tamen notandum, quod ad tacitam dispensationem non sufficiat quaelibet praesumpta voluntas legislatoris; necessarium enim est, ut sciat Superior id quod agitur; qui enim nescit, utique non consentit. Nec sufficit sola ratihabitio de actu praeterito aut futuro, quia (ut ait *Babenst.* t. 3. d. 3. a. 4.) dispensatio est exemptio a lege contra legem; ergo sicut non sufficit voluntas futura ad ferendam legem, sed requiritur actualis, ita etiam ad exemptionem etc. Hinc illegitime natus, etsi certissime sibi persuadeat, Superiorum dispensaturum esse, si causam cognoscere, ex hac persuasione Ordines suscipiens, censuram suspensionis incurrit. Item Sacerdos jurisdictione carens invalide ex ea persuasione absolveret, quod si sciret Ordinarius praesentem casum, haud dubie conferret jurisdictionem. *Laym.* L. 1. t. 4. c. 22. num. 8. similiter ut quis in gradu prohibito legitime contrahat cum consanguinea matrimonium, non sufficit, quod praesumat Pontificem dispensaturum. *Babenst.* loc. cit.

250. *Adverte secundo.* Dispensatio iterum alia est licita, quae cum justae causae cognitione fit: alia illicita, quae temere et justa causa non cognita fit. De his *Suarez* L. 6. de LL. c. 18. n. 19. et 20., *Laymann* loc. cit. num. 10. *Valida* est quae ita subsistit, ut excusat a transgressione legis. *Invalida*, quae sic non excusat. Legislator dispensans sine justa causa in sua lege, valide quidem, sed non licite dispensat. *Valide*: quia obligatio legis totaliter dependet a voluntate legislatoris: ergo sicut potuit legem non ferre, vel ab initio statuere, ut hos vel illos non obligaret, ita etiam postea absque causa poterit ab obligatione eximere, quos voluerit. *Illicite* autem: quia ad legitimum usum potestatis legislativae pertinet, in pari causa ob-

ligationes aequaliter distribuere, ne quasi per acceptionem personarum et inaequalem exhibitionem favoris subjectio nimis onerosa, et gubernatio justis querelis obnoxia reddatur. *Babenst.* loc. cit. num. 21. Dispensare autem sine justa causa in precepto graviter obligante, esse tantum peccatum veniale, per se loquendo et secluso scandalo, docent *Thom.* *Sanchez* L. 8. de matrim. disp. 18. n. 7., *Laym.* l. c. n. 13. et alii, quorum sententiam *Babenst.* l. c. vocat probabiliorem (contra *Suarez* l. cit. n. 9., qui dicit esse mortale in genere suo) quia legislator utitur jure suo, non secus ac si quis prodigat pecuniam suam: ergo sicut prodigalitas ex genere suo est tantum veniale peccatum, ita etiam etc.; addit tamen *Laym.*, si aliquibus a communi tributo vel obsequio sine justa causa exemptis alii notabiliter plus gravarentur, fore peccatum grave.

Inferior absque justa causa in lege Superioris non tantum illicite, sed etiam invalide dispensat: quia Superior non presumitur inferiori dedisse potestatem, in lege sua temere dispensandi. *Babenst.* l. c. n. 23. Similiter peccat, qui dispensatione sine justa causa impetrata utitur, non quidem directe contra legem positivam, cujus obligatione revera solitus est, sed contra legem naturae peccato singularitatis et insolentiae ex genere suo veniali. *Laym.* ibid.

251. *Adverte tertio.* Potestas dispensandi alia est ordinaria, quae alicui vi sui officii competit; talem habet legislator, ejusque successor: hic enim reputatur eadem persona cum illo et in eandem potestatem succedit. Alia delegata, quae ex concessione habentis potestatem ordinariam convenit inferiori: haec si concedatur ab ipso jure, utpote officio aut dignitati annexa, aequiparatur ordinariae, diciturque perpetua, qualem in multis habent Episcopi. *Pure delegata* non a jure, sed a Superiore dupli modo solet concedi: 1. per modum purae commissionis vel mandati in favorem certae causae et personae, cum qua dispensatur. Haec delegante mortuo exspirat, si res adhuc sit integra, sive causa executioni nondum mandari coepit, juxta c. relatum de officio *Delegati*, et c. si cui, de *praebend.* in 6. *Excipe*: nisi delegatio a dignitate potius, quam persona particulari delegantis orta videatur sub tali verborum formula: *Sedes Apostolica tibi committit*, nam *Sedes ipsa* non moritur, sed in successore continuatur. 2. Per modum gratiae in favorem delegati, quae si absolute conferatur, non exspirat morte delegantis. *Laym.* l. c. n. 6. *Pure delegata* non potest subdelegari ab habente illam, qui eam accepit non ut dominus et principalis, sed ut minister et executor. Varias limitationes vide apud *Salmant.* t. 11. de LL. c. 4. n. 52. Ex his inferes:

252. *Primo.* Quivis legislator, ejusque successor potest cum suis subditis in lege propria dispensare. Ita *Comm.* Vide dicta n. 250. Inferior autem non potest dispensare in lege Superioris, nisi in certis casibus infra cit. juxta *Clement.* *Ne Romani. de elect. et c. cum inferior.* 21. Ita *Suar.* L. 6. de LL. c. 14. n. 4. et *comm.* contra *S. Anton.*, *Sotum* et alios, qui volunt, quod inferior possit dispensare in lege Superioris, quoties ea dispensatio non est expresse reservata aut interdicta.

253. *Secundo.* Papa dispensare potest in omnijure ecclesiastico tam universalis, quam particulari, imo etiam in iis Apostolicis Canonibus, quos tanquam Ecclesiae praesides condiderunt, v. g. de jejunio quadrag., observatione Dominicae, non ordinandis bigamis etc., non autem in iis Canonibus, quos Apostoli a Christo auctore acceptos tanquam ministri Ecclesiae promulgarunt et tradiderunt, v. g. de parvolorum Baptismate, indissolubili vinculo matrimonii consummati etc. *Laym.* l. c. n. 3. cum *Suar.*, *Azor.*, et *comm.* Vide c. proposuit 4. de concess. *praeb.*

254. *Tertio.* Episcopus regulariter non potest dispensare in legibus Pontificiis, sacris Canonibus, constitutionibus Apostolicis, et Decretis CC. generalium, nisi in casibus a jure sibi concessis. *Suar.* l. c., *Reiffenst.* tit. c. de Constit. n. 463., *Rebuffus* §. de dispens. ad plura benef. n. 26. *Primum* patet ex can. *Nulla fas sit* 25. q. 1. et can. *Institutionis* 25. q. 2. *Ratio est:* quia dispensatio est actus jurisdictionis: atqui Episcopus tanquam inferior non habet jurisdictionem respectu Papae aut Conciliorum gener.; ergo.

Quoad secundum: quinam sint illi casus, in quibus ex concessione juris communis potest Episcopus dispensare, vide apud *Barbos.* P. 2. de offic. et potest. Episc. allegat. 33. et seqq. et L. 1. Juris Eccles. univers. c. 11. a. n. 134. Satis amplam concessionem *Conc. Trid.* vid. sess. 24. c. 6. de reform. *Speculator* L. 1. §. de dispens. ultra sexaginta casus in jure scriptos numerat. Itaque generaliter Episcopi tunc in dictis possunt dispensare: 1. Ubi in jure expresse conceditur potestas, ut fit c. *penult. de elect. c. At si Clerici* §. *fin. de judiciis* etc. 2. Quando est causa magnae necessitatis, vel evidentis utilitatis de novo emergens, vel quando periculum est in mora, nec facile ad Papam recurri potest. *Reiffenst.* l. c. n. 470. cum 8. gravibus auct. *Ratio est:* quia ita exigere videtur pastorale Officium Episcoporum, ne oves concredite in casu urgentis necessitatis destituerentur necessariis auxiliis. 3. Vi consuetudinis legitime praescriptae: haec enim tribuit jurisdictionem. 4. In casibus frequenter occurrentibus, v. g. jejunii ab Ecclesia indictis, in votis Papae specialiter non reservatis, in observatione festorum. 5. In materia levi, sicut ob levem percussionem Clerici absolvit Episcopus ab excommunicatione, ut patet ex c. *pervenit* 17. *de sent. excommun.* 6. Quando dubium est, an casus indigeat dispensatione, tunc enim vel potest declarare, quod non indigeat dispensatione, vel ad cautelam dispensare. Plura apud *Schmalzg.* tit. de Constit. num. 59.

§. III. Resolvuntur Casus.

CASUS I.

Anicetus hora undecima noctis praecedentis festum solemne in utroque foro ad venationem exit, praevident, se altero die non posse audire Sacrum. Idem die Jovis ita se inebriat, ut facile ab experientia praevideat, quod diebus sequentibus sit laboraturus, nec die dominica auditurus Sacrum.

Q. I. An peccet is, qui ponit impedimentum servandi legem?

255. Ante R. *advertisendum:* impedimenta adimplendi praeepta sunt duplia: alia solum excusant ab obligatione, v. g. infirmitas, ignorantia, impotentia, oblivio etc., alia penitus liberant ab obligatione praeepti, qualia sunt dispensatio, egressus e loco, ubi praeceptum obligat etc. His *praeontatis:*

256. R. 1. Non peccat, qui ponit aliquod impedimentum penitus liberans ab obligatione praeepti, vel non aufert, tametsi possit, vel non praevenit implendo legem. *Ratio est:* quia alias peccaret, qui ex justa causa peteret dispensationem. Vide dicta n. 212.

257. R. 2. Peccat qui tunc ponit impedimentum mere excusans, quando lex vel actu jam urget, vel obligatio saltem moraliter jam existit. Ideoque Anicetus exiens hora undecima noctis peccavit, quia tunc moraliter jam censetur adesse festum, et urgere praeceptum. Sic etiam peccat, qui abjicit Breviarium, quod unicum habet vel alteri donat, ne illud debeat recitare: qui enim ad legem obligatur, etiam tenetur ad media ordinaria, et ex natura rei proxime necessaria procuranda, ac tollenda impedimenta per se impeditia. *Tambur.* L. 4. Decal. c. 2. §. 2., *Ilsung.* t. 1. d. 2. n. 37., *Gobat* in *Quin.* t. 5. c. 27. ubi hanc quaestionem fuse tractat.

258. R. 3. Non peccat, qui uno altero die, antequam urgeat *lex humana*, se reddit impotentem ad legem observandam, modo non ex directa intentione violandi legem procuretur impotentia, vel ponatur impedimentum. Ideoque Anicetus se inebriando quidem peccavit, ita tamen ut illa ebrietas solam specificam suam malitiam retineat, et non contrahat novam ex futura omissione Sacri. Ita *Gobat* l. c. n. 75. cum *Bonac.*, *Suar.*, *Palao*, *Becano*. Dixi, *lex humana*; ibidem enim recte ait *Gobat* num. 63. quod praeepta naturalia ad hoc obligent, ne aliquot diebus, antequam obligatio urgeat, ponatur impedimentum; ideoque peccat miles, qui die Lunae omne peculium suum potitando consumit, praevidens se exinde coactum iri, reliquis diebus ex rapto vivere.

259. Denique n. 18. monet *Gobat*, propter plurimas difficultates generaliter attendendum esse: quoties non constat esse communem sensum fidelium, quod haec vel illa lex humana in particulari obliget ad non ponendum impedimentum pridie instantis executionis, toties censendum esse, non adesse ejusmodi obligationem, exceptis obligationibus justitiae in quibusdam casibus. Sic ex communi sensu TT. peccaret contra praecipuum de Communione Paschali, qui eam differret usque ad ultimam diem determinati temporis, et pridie discederet, ubi sciret non fore copiam sumendi Eucharistiam. Vide etiam *La Croix* de LL. a. n. 782. ubi sub finem n. 795. ait cum *Ilsung*: cum in hac quaestione non possit dari regula generalis, attendendam esse mentem legislatoris et finem legum, quae quandoque facilis, alias difficilis patientur ponni impedimentum.

260. Q. II. Quis censendus sit agere in fraudem legis?

R. Ex dictis 1. Qui ponit impedimentum *mere excusans* observationi legis, cuius obligatio jam existit actu, saltem moraliter secundum prudentum ac piorum aestimationem. 2. Qui tale impedimentum ponit etiam ante legem actu urgentem, ea tamen intentione, ut a tali lege, quando actu obligabit, si eximat. 3. Econtra non agit in fraudem legis, qui ponit impedimentum *penitus liberans* observationi legis, dummodo illud ponere non prohibeatur alia lege. *Ratio horum est:* quia impedimentum excusans per accidens tantum deobligat ab observatione legis, unde dum quis illud ponit, dici non potest uti jure suo: impedimentum vero liberans per se deobligat, proinde illud ponens recte dicitur uti jure suo: ergo nec committit fraudem. Vide dicta n. 213.

Dixi, *dummodo non prohibeatur alia lege:* sic egrediens in locum, ubi *Trid.* non est receptum, eo praecise animo, ut ibi matrimonium clandestine contrahat et postea revertatur, agit in fraudem legis sive constitutionis *Urbanii VIII.* tales egressum prohibentis, imo tale matrimonium annulantis.

CASUS II.

Albertus die dominica mane subitaneam sentit infirmitatem, ideoque non audit Sacrum, quia probabiliter judicat, se non obligari lege. Idem sub initium quadragesimae ex cibis quadragesimalibus certum sanitatis periculum praevidet, non tamen audet vesci carnibus, nisi petita prius a Parochio dispensatione.

261. Q. I. An Albertus peccaverit non audiendo Sacrum? R. Non peccavit, sed prudenter ob veram et subitanam infirmitatem judicavit, se non obligari. Vide dicta n. 240.

262. Q. II. An qui ex legis observatione prudenter sibi periculum imminens praevidet, dispensatione indigeat? R. in casibus, qui frequenter occurunt, v. g. in esu carnis uno altero die, auditione Missae etc. per se loquendo, non indiget, quia ipsa necessitas excusat: in casibus autem